

hiva upp och ljumma litet. Ett vanligt sätt var att
ko-handlare (kallades också kosköjare) inte mjölka de kon-
dagen innan, för hon skulle synas ha stort juver och mjö-
lka mycket, när hon kom på marknadsplatsen. Spordes
du har ej mjölkat, spenarne äro blå av spänning, så be-
dyrades att hon mjölkades för ett par timmar sen. Vidare så
äro flera i company, så att en står enfaldeligen och håller
en ko eller ett par stutar. Då passar company på, när en
främmande spekulant står i handel och frågar efter pris-
et, att en av dem kommer fram ävenledes och frågar priset,
och när han hört det, så bjuder han ganska nära det be-
gärda, för att den främmande ska höra vid säljaren kan
gå. Hjälper inte det, så kommer en annan av companyet,
och bjuder ändå något mer, så att den främmande köparen
ska tänka: jag måste ge mer än de, annars säljer han
till någon av dem. På motsatt sätt gör companyet när
de själva skola köpa något. Då kommer först en av dem

fram till säljaren och frågar efter priset, och bjuder
långt under. Ser blig ju ej någon handel, men snart
kommer en annan och frågar om pris m.m. samt bju-
der ännu lägre än den förste. Efter en halvtimme
kommer den förste och frågar om säljaren vill låret
han förut bjöd. Säljaren nekar, men tänker, hans bud
var ändå bättre än den andres, möjligen jag kunde dr-
upp priset (anbudet) något och jämkar sig tills slut-
lig mäkling och "rivning" kan försiggå. Därföre den
som är "ensam i sitt sällskap" på en kreatursmark-
nad, varder kringsnörd på alla sidor antingen han ska
sälja eller köpa. Således kunna sådana "kostköpare"
genom sin list narra köpare att ge mer än de tänkt
och säljare (att säljare) att sälja billigare än de tänkt.
Dessa kompanjoner, veta att passa på lik-köpet, att
dricka kaffe, och beklaga att inte de fingo kreaturet
för det pris de bjödo. Seha dant skof bedrevs med häst

-handel. Alla fäkreuter mätades med en metall-
kedja (olasnoren) stutasnoren en järntrådskenuten
kedja $\frac{1}{4}$ tum i genomtjocklek, med mässings-märlor
insatta för vart kvartal intill 14. Man skulle mäta
kreaturen strax bakom frambenen, om bröstet, ej
om magen. Och handlare brukade också omäta ifrån
bogens plats översta "marken", till klöven på fram-
foten, visande höjden, ty det ansågs förmånligt om
oxarne hade bra höjd och längd. Vore de stora på
växten och unga med 2 fälle igen d. v. s. hade 2 kabo-
tänder vid var sida om de 4 midterste framtänderna,
så syntes stutarne bli mycket större än dem som
hade redan gjort dessa tandfalle. Koskojare hade
ofta 2 slags "stutasnor", en falsk som var för stora
de köpte och en falsk, med kortare mellan mässings-
merlorna då de sålde, ty då visade att kreaturen
skulle vara större än de verkligen vore. De minsta

stutar som kunde köras med var $9\frac{1}{2}$ kvarter om bröstet, men de kunde ^{dra} endast torn vagn. Så räknade de på, om den stuten var $9\frac{1}{2}$ och den andre $10\frac{1}{2}$ kvarter, så voro de "jämte om" 10 kvarter, eller $10\frac{1}{2}$ och $11\frac{1}{2}$ så voro de "jämte om" 11 kvarter, man skulle således tro att den minste var lika stark som den större.

Det var förfärligt noga med parningen så att de skulle vara ens till färg, horn och ens tecknade i ansigtet. En svart och en vit, eller en helt brun och en brokig, voro inte väl "pärad" och kommo ej i fris, utan den som köpte ett par sådana, måste köpa en udd till var, och så parat bättes ihop. 2 stutar var ett "pär", men ensam kallas en "udd". Om möjligt borde ett par stutar hava samma ålder och likhet på alla vis, och desto högre pris betingade de. På Vättja och Ljungby on. fl. marknader kunde man få se, för 40 år sen, flera hundra par oxar och stutar, förutom hundratals kor och hästar

Folk måste "låna hus" i bondgårdarne närmast
 marknadsplatsen, dagen innan, och det var nästan
 omöjligt; ty överallt var intrång. På Djungby, Elm-
 hult och Traryd, var lika många kreatur. Förfärligt
 var folk och kreatur fingo fara illa. Alla de hundra-
 tals äventyr man upplevat på dessa marknader i "Mör-
 kaste Småland", vare för mycket att här omtala.
 Numera komma både djur och spekulanter per
 bil, till marknaderna. Jag såg många marknads-
 dagar då det lastades och hördes bort 16 a 18 iervägs-
 vagnslaster kreatur från Djungby. Även såg jag ett
 par, till utseendet obetydliga Östgöta-gubbar, hur de
 på flera marknader i Djungby köpte vardera 25 a 30
 par ^{om dagen} av de störste oxarne. Gubbarne vore från Lin-
 köping, och intet par oxar betalte de mindre än 350
 kronor paret. Många knep praktiserades, så t. ex.
 filade somliga bort skurorna på hornen hos kor,

och polerade hornen med fogödsel, så att de sågo ut som yngre och ej hade fått så många kalvar som de verkligen fått. Ingen ko hade nämligen fått mer än fyra kalvar, om än man tydligen såg, att hon var 15-20 år gammal. Desto fetare ett par oar voro, så gjorde sig ägaren all nöda att övertyga en spekulant, om, att de aldrig fått annat än kalvar av uslaste beskaffenhet; ty de voro så oförhålligt lättfodrade, att de blevo feta derav. Å andra sidan sökte en köpare att sätta så många fel på kreaturen som möjligt, och om än intet fel var att finna så skulle köpare akta sig för att berömma varan ty då stegrades priset. Om kreatur skulle till marknads och ledas dit samma dag så skulle de proppas med hö så mycket de ville äta, på stället der de voro inlogerade, eller derhemma, men fingo ej dricka förr än litet innan de skulle ut på, eller när de fram till marknadsplatsen, för att de då skulle

dricka sig lera stinda, och se bra ut. Lingo de dricka
under vägs, kunde få dunklopp, och föllo i pris. Några
hade en hörsäck som fästas på ett par skaklar, som
hade fattigket och asade på vägen för att det skulle va-
ra lättare än vagn och dels därför att om de sålde och inte
kunde köpa igen ett par andra stutar, så finge de ej hem
vagnen utan att betala frakt till järnväg eller någon som
ätog sig hänga vagnen efter sitt eget åkdon. Denna hötra
nsport också för att ej "klå" stutarna, anstränga dem ty då
sågo de sämre ut. En person kunde driva flera par stu-
tar, men då voro de fängslade tillsammans 2 och 2.
med var sin stark grov vidja, som stacks genom höl-
i ett smalt trästycke och om halsen på var stut. Detta
vidje ok kallas för "skak". 2 sådana koprskakade stu-
tar följde vanligen vägen bättre än var för sig. Frigare
man en säljare, var sista (billigaste) priset var, så svarade
han aldrig direkt, utan räknade för ett uppföras, eller

kons gode egenskaper, under tiden han funderade på
vad han skulle sälja för och svarade, efter upprepande
av frågan: Ja, jag har slat (slagit) den i så och så mye-
ket. Då är det det sista han kan antaga; men när
det till slut går emot kvällen, kan låta pruta med sig
rätt mycket, om han vill sälja den dagen. Bjuddes ge-
nast det han "slat" den i, då ändrar han sig, och ångrar
att han "slog" i för litet. Många köpa och sälja igen, flera
gänger på samma marknadsdag, om de kunna få nå-
gon vinst. Ibland blir det tvärt om. Priserna kunna
falla så det som var billigt pris om morgonen anses
senare på dagen för dyrt, och då blir det förlust. Det
är en stående regel att det kreatur jag köper på mark-
naden skall lemnas, med den töm eller ledarep det har på
sig vid handslaget, och glömmes säljaren att ta undan
eller göra förbehåll på oket och vittne hörde på handeln
och såg säljaren ta emot handpeng, så måste oket ingå

i köpet. Ett besynnerligt sätt hade smålänningarna, att, liksom av maklighet, på marknader, inte nämna hundratalet på prise-summan då de begärde. Ett ex. En bonde på Nöttja marknad kom och höll 2 stora bra halve-kor till salu. En köpare frågade honom vad han begärde för sina kor. Han svarade då: "femti för den och sjuttifem för den", i det han med handen visade på dem, en efter annan. "Ja, de får ni väl ha då" sade köparen, tog oph. pengar och gav honom genast 125 kronor. Säljaren trodde det var handpengar han fick, sade: "de va då en rejäl karr, som inte prutar, eller brydde sig om att pruta". Vi, som sågs och åhörde handeln, stodo rent av gapande av förvåning, när köparen löste korna och ämnade leda bort med dem, ty vi visste ju alla att priset var 350 och 375 kronor, enligt dåtida priser. Men säljaren förstod ännu intet, han bara tänkte att kö-

-fraren ämnade binda dem på något annat stäl-
le medan de skulle gå in på kafféet. Men då fö-
-gade en av de kringstående; "Det e väl aldrig din me-
-ning Otto Larsson, att du säljer bägge korna för 125
kronor." Ne ne men, han ju köpt dem bägge för
725 (sjuhundra tjugofem), detta är väl bara hans pengar.
"Ja, fråga honom. (En obekant person var det, men
troligen förstod han det småländska bruket.) Men han
nehade att betala mer; han hade ju vittne på, att
han betalt vad som begärts och korna voro sålde
hans. En högljud träta uppstod, och en stor skara
marknadsfolk samlades, men de höll med Otto Larsson
och lovade främlingen godt, om inte han betalte bättre,
men han fördrog att få sina 125 kronor tillbaka, som
han också fick, och så var det slut med den affären,
och Larsson fick ej heller sålt sina kor den dagen.
Det föll sig naturligt att, när led-rep eller tön hörde

Sk. även burl.
Loppade även Sunnerbo
Wärby a Håmunda

4162

100.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

till när kreaturen såldes, att större delen hade så
usla tömmar och ledrep, av segelgarn, sockertöppagarn
eller gamla ruttora, hopknutna rep på kreaturen, att
man fick själv köpa nytt rep, innan man kunde le-
da eller köra från marknadsplatsen, med köpta kreatur.
Det första många säljare gjorde, var att taga av de
rep de kommit dit med, och sätta uselheten på i stället
att inte bliande köpare finge för mycket. Man kan
göra sig en föreställning om stutahandeln (och handel)
omfattning i den tiden för 35 år sen och längre tillbaka
då på en auktion, som jag bevisade, på en gård som
heter Grimmerby, såldes icke mindre än femti ett par
otanda 11 a 11½, quarters stutar, som stått bundna hela
vintern och ej varit lösta ifrån krubban. Två man
kunde knappt hålla ett par, utan en i sänder, för de-
ras vildhet när de kommo ut. Får brukades mye-
cket hos de gamle att hållas, och hade de en särskild

"kätte" i fähuset, der de fingo sitt foder, och det som dervid av fåren "ratades" (kaserades) fick ligga under dem som strö, "undan för undan", tills under vinterns lopp, gödsel och strö bildade ett mer än abströckat lager under dem. De fodrades dels med lön, om tillgång dertill fanns. Lönliga satte en lövhärr på en stor müst i "kätten", och andra löste upp lövhärrarna och ställde riset ut med väggarna rundt om. Skulle ej lön finnas fingo de hö i stället. När de fingo lön, plockas bort det avlövade riset väl, att det ej måtte komma i gödseln och göra skada då hon skulle bredas på åkern. Fåren släpptes ut om vintern ett par gånger dagligen till vatten, att de inte behöfve dricka så mycket på en gång. Medan de så voro ute till vatten, strödes god halm, vad slag som helst men ju finare dess bättre, över hela golvet, och när fåren plockat det bästa som smakar dem, lägga de sig på det öfriga, som mycket bidrager till ullens renhet.

Tredje fodret, kvällnings-fodret, ges godt hö, men då skulle givas akt att de ej finge för mycket eller för litet, ty få de för mycket så lärde de sig, att slösa, och få de för litet så magra de och släppa ullen om våren. Men de gamle visste nog inte, att as mörker i fårahuset, faller också ullen as fåren. Strax då de ställas in, borde de få var sitt kvarter havre om dagen, i 14 dagars tid. Sen få de ej havre förr än lamtiden till stundar, då de åter få lika mycket om dagen, tills de släpas ut på betet, om våren. Sen ätare ställas för sig ej ädva, annars bli de magra och usla när lamtiden kommer. Alla sådana utgallras till en annan höst. Att akt giva på att ej fåren trängas i dörrar, eller klämmas sedan de lupit, vilket kan orsaka kastning. Ej höga dörrtrösklar, och broar utom dörrarne av runda stockar, som hindra fåren att halka. Betesmarken helst höga backar, är sundast, om en får ju var man

begagna den betesmark han har, ty den uslaste
blir bättre och bättre, till slut växer den sköna-
ste väppling (vildklöver). Bästa jordmån till fåra-
bete, är mergel till grund, och mylla till skorpa,
eller mosebäckar varar de även tili feta, men ej
djup mylla eller klaper. Den som har tid och lä-
genhet att upp-plöja sin hage och så fröet ordincit
fårgräs, hangör sin fåravel otroligt stor mylla.
All barrskog bör utrotas ur fårhagen, och löv-
skog skaffas i stället, ty barr gör ulken nästan all-
deles onyttig. Sedan fåren börja gå ute om vårens
bära lammen hållas inne i 8 eller 14 dar, till dess
det nyväxta gräset blir någorlunda kraftigt, och
den mesta kölden är förbi, men då bör fåren kö-
ras hem om middagstiden, en liten stund, att lam-
men dia sig mätta. Hela maj och juni månader
böra fåren ej släppas ut om morgnarne, förr än

daggen är borta, annars få de lever eller lung-
sjuka; Och likaså om hösten då det fryser, hållas
de inne tills frosten bortsnädd om dagen. Om var-
dra sommar-nätter, böra fåren fällas på trädes-
-åkrarne, 3 nätter på vart ställe, så ansågs den gläc-
ken fullkomligt gödd. Vid starkt regn böra fåren
köras i skjul, annars går hela aveln om styrt, ty då
får fåren döden genom vattensot. Skulle fåren
genom hastigt regn bli genomvåta, så böra de köras
strax i ett trångt hus tillhopa, dörrar och gluggar väl
tillstoppas, att de må komma i stark varme och
utdunstning. Middags-solens heta strålar kunna
de y. tåla, utan kan derav fördroas hela fårskocken
och är nödigt att de köras in kl. 11 till 2 då heta da-
gar inträffa. Bote medel, som användes för mer
än 100 år sedan, emot fårens sjukdomar. (Större
delen i denna samling uppräknade botemedel för kreatursjukdomar)

är äro efter en gammal uppteckning med årtalet 1745)
Ott förnimma om fåren äro alle friske eller
ej. Samla all-löre om hösten, och gif fåren i janu-
ari månad att äta. Hvilka derav äta, de äro friske,
men de som "rata" lövet, äro säkert sjuke invärtes,
och då är nödigt, att du i deras dryck brukar den
förr beskrivna Linde-svampen. Eljest är och ett an-
nat prov, att om många röda ådror skönjas i få-
rens ögon; så äro de friske, men äro ådrorna blek-
aktige, och icke lätteligen skönjas, så är det icke väl
med det fåret. För Fårens vattusot. Tag en värt
som finnes i kärr och gyttefulla sjöar, och kallas
Kärring-ruggar; torka den helt väl och stöt den,
varav gives till ett skedblad, tillika med litet
salt åt fåret, i malit malt, som är något sukat
(puktat). För "stemma" (förestoppning) hos Fåren. Gräv
en grop i fårhuset, så djup som träcken räcker

och ställ det sjuka kreaturet i gropen, vareist det bör
stå i ett halvt dygn eller mer, att ången eller dunsten
av dyngan får väl gå in i dess liv. Detta är gott om
och kreaturet har "stämman" på bägge sätten. Skub-
le nu ett får bli sjukt om sommartiden, då det icke
är så jämt inne i fårakuset; så måste du stänga det
det in förut, åtminstone en natt, innan du gräver
gropen. Preservativ mot fårsjukdomar. Att
förekomma sjukdomar hos dem, är hela hemlighet-
en att akta dem för väta. När det regnar böra de
drivas i hus, och är bättre då föda dem med bara halm
än låta dem bliva sjuka. Sleke gjort av en kamra
fjära, fyra nävar malört, fyra dito enskär och fyra
dito salt, smetas i en urholkad stor kuggstubeke,
stöld midt i fårakuset, är också ett godt pre-
servativ. Hinna på ögat eller Nageln. Fördrivs
med ett pulver av socker, gnuggat mellan två tenar.

tallrikar, tillika med den lösa mörgen av valfisk-
fiell, som fås på apoteket. Detta bläses i ögat med
en penna, afton och morgon. Sedan hinnan är bös-
ta, stryker man med en fjäder i ögat av följande vatten.
Två hårdkokta ägg skiljas från den inre tunna hin-
nan och vitan hackas väl helt fin, och blandas med
sex stötta och siktade neglikor och vit finstött vic-
triol, stort som en nätt. Häröver lägges en tallrik
sedan det blivit samlat i en klump, och efter en tim-
ma prässas saften genom en fin lårtslapp i en gla-
ska. Det kvarblivna torkas och pulveriseras, att när
det omtränges bläses i ögat. Detta är ett makalöst
ögonvatten till alla ögonskador för folk och få.
Emot våren, innan fåren släppas ut, bör "pyltan"
under klövarna och lå-ändarna som vuxit till för-
mycket och döljer en hop maskar, skäras av, eljest
hara de (fåren) svårt att gå, innan det blir avrott.

Okänd färsjuka. Då kan man giva fären
vitriol, stött, en thesket; eller 4 dits tran.
Utsot eller Durchlopp. Giv fären ett skedblad
salt köttlake, kokad och avskummad. Hosta.
Häremot brukas ett godt skedblad lag, kokat av
malört och ene-ris, med salt uti, som uti en lada-
gård aldrig bör fattas. Wattusot. Giv om hösten
en thesket Ryskolja i degkollar. Eller, tag upp ene-
buskar med rötter och gristar, bränn dem till aska
och gör med koktvatten en lut derav; slå några göp-
mar salpeter deri, och giv $\frac{1}{2}$ stop åt vart får. Förstop-
ping. Då gives dem 3 a 4 kollar, stora som hassel-
rötter, av tobaksaska, salt, jäst och rågmjöl. Röd-
sot. Stätt skum, stort som en röt, ystes i ett goar-
ter söt mjölk och ingives. Lärade munnar.
Detta träffar mest Lamungar, och då gives dem
3 dagar a rad, $\frac{1}{4}$ lod Antimonium Crudum, och $\frac{1}{2}$ finger-

Leary svavel, och smörjas de om munnen, med
 en smörja av asaltast smör, svavel och alun, och
 givres modern ett lod antimonium Crudum 2 dagas
 årad. Phake och Koppor. Tag Antimonium Cru-
 dum 8 lod, salpeter 4 lod, röt vinsten 2 lod, gult svavel $\frac{1}{2}$ lod,
 stöt allt detta till fint pulver, dock så; allt Antimonium
 svavlet och vinstenen först stötas och sigtas fint och se-
 dan med salpetern blandas; gif härav en god knivsudd
 åt vart får 2 a 3 gånger. Om Getter. Redan på 1850
 taht ansågs getterna så goda om utrotade i Sverige o-
 akta de i skogrika trakter överträffade all annan
 färas i ryttar och gagnar och efter deras föda och skötsel
 förtade i sådana trakter nästan ingenting. Teju må-
 nader onjölkar en get, om man håller henne väl,
 och hon är av godt slag. Teju 3:de till 9:de året är hon
 "gill" och riktig. Hon kan onjölka 1 kanna om dagen
 ann i Norrland och Småland der de onjölkas 3 gånger dag-

Ligen fås ända till 3 stop ($1\frac{1}{2}$ kannor). Efter getmjölk
blir den skönaste ost, $1\frac{1}{4}$ skålpund av 3 kannor. Vasslan
derefter kokas strax upp och slås $\frac{1}{2}$ stop söt mjölk i 3
kannor, som åter kokas upp och slås deri 1 kvarter lö-
pen mjölk, då deras blir en skön missost. Vasslan
som ännu är kvar, kokas antingen till missost, som
är den tredje, eller blandar man mjölk uti och kokar
en stund till "miss-smör", som på beröd duger åt barn
och tjänstefolk, i stället för annat smör. Eller lages
vasslan, avredet med mjölk och slås uti ärtvälling, vil-
ket gör honom vit, god och smaklig. Eller man vill bru-
ka vasslan för tjänstefolken i stället för dricka, så sma-
kar den väl, och kan förvaras i 3 eller 4 veckor oskadad.
Vasslan kan även brukas att degnas beröd, eller och silas
på en tunnare sedan vasslan svalnat, och sedan så
ofta man gör ost, silas vasslan, svalnas och slås till
den förra, då alltsammans behagligen surmar och

hallas för "hus-vassla". En sådan kan hålla sig
hela året om och är det helsosammaste, mest läs-
kande dricka till hela sommaren. Färsk strömming
kokad i denna vassla, får en förträfflig smak. Get-
mjölk utgöres i stället för ägg i åtskillig mat.
Tecken till god getsort, är att bocken är väl
lagd, har stor kropp, tjock hals, och stora ögon, med
medelmättigt stort vackert huvud, hårikt, god styg-
ka i sina långa breda horn, och om möjligt, vara lagd
av en get som "killar" 2 gånger om året. En god get
bör ha samma tecken, men dessutom hava god ju-
ver, mjölka väl, samt hava 2 hängande "spenar" under
käken. Det bästa slaget getter, fans i närhet av
Kongälv. En killling bör ha samma egenskaper som
ett dugligt lam. Skog, berg, mossar och moras, samt
ljung, blåbärs-ved, kärrmossa och bergmossa, lav,
svamp, en, tall och gran, är för geten dagligt gästskud

Är mycket kallt och snön djup, givres litet lön om
snargarne, eller ärt- eller kornhalm, men i belid-
vinter, behöva de ej annat än skogsfödan. El- och björ-
-sklov är tjenligast för dess bitterhets skull. Så snart get-
terne killat, få de födas några dar hemma, sättas i små
avstängningar och de gamle kunna drivas på bete med
hopen. Medan de äro små äro de allra ömtaligast,
av alla kreatur. Man får ha många små kattar i
varma fjähus, ty så snart de gamle gå ut, lägga sig
killlingarne lätt tillhopa som packkillar, och krama
ihjäl de minsta. Om kvällarne släppas killlingarne
till modern, mödrarne, som väl känna igen var sin
unge och säkli de hos dem om nätterna. När kill-
lingarne kunna äta, få de godt hårdvallshö till.
Valborgs-messe afton, då de vanligen skiljas ifrån
de gamle. Bäst är låta dem dia tills fullt äta fin-
nas på marken. För att hindra getterna att äta top

parne av skogsplantorna, skulle vallhjonet ha en
vass skära på långt skaft, hvarmed hon kan stän-
digt gå och avkasta de större träden, då getterna
följa efter och äta. Att hålla dem av åker och äng
är också lätt, om ett förståndigt vallhjon vägrar gette-
erna att gå ett visst salt sleke, vid ett visst rop,
så övergiva de den bästa hafvåker och komma hu-
vudstupa springande, när det ropas. Det bästa be-
stäl-
le för geten över vintern, är 2 eller 3 skjul eller lödr,
i lagom, så mycket hägnad, att andra kreatur ej klippa
dit in, dock så att geten kan gå ut och in, och bör dörren
derför alltid stå öppen. Menisker urin, ansågs för geten
att dricka, som dödligt gift. Vad eljest deras sjukdom-
ar och botemedel beträffar så äro de desamma som
fårens. Att förtaga den "fräna" lukten på bock-
kött. Bocken "snöpes" (kastras) bort förr än han
slagas och när nu blodet avrunnit, och medan bock

en ännu är varm, kastas han i en dam eller annat friskt vatten, varvid man slaktar, och lemnas der en stund, så förgår honom all obehaglig lukt och smak, att köttet kan med heder anrättas. Svin och deras skötsel. Tecken på godt svinaslag, är att de äga stora äron, lång kropp och stadiga ben. De svarta svinen troddes äga det tätaste och stadigaste köttet. Men de röda troddes hava det möraste och läckraste. De vita ansågos vara av vekligare och klemigare natur än de svarte, men övergå andra i fruktsamhet. Ju mera "hus-svinen" (de tame) likna vildsvin, desto bättre troddes de vara. Färgalten bör hava medelmåttigt stort huvud, stora hängande öron, små ögon, häken kort, men tjock, och långhårigt bröst breda och tjocka skuldroar, stark och undersätzig kropp korta och tjocka ben och bära rumpan i knorr, och för ty om han bär arviden och rak svans, är han av

svag halsa och otjenlig till avel. En gylten eller "Ornan", bör derjämte vara långstyrig, glupsk och be-
hjärtad, så att han i nödfall kan gå i spetsen mot
vargar och hundar. Hans tjänste-år är från 2 till 5 år.
En god gris-sugga bör vara långlädd, rund över
ryggen och kortbent, med 2 hängande "dissar" (också
kallade "drövlar" eller "knavlar", nära 2 tum i längd, un-
der halsen vid käken, samt många vårtor, spenar,
under buken. De bästa hava 12, andra endast 10.
Suggan eller gyltan bör vara 2 år innan hon lä-
ges till orne (galt). En god och livaktig gris är lu-
stig, munter och frisk av sig, och kör sina kam-
rater undan för sig när de vilja "disputera" honom
moderns "diss" (spene). De gamle trodde att erin-
rade den arten, att när de flyttas från ett varma-
re och fruktbare klimat, till ett kallare och
sämre, må de ej endast bli bättre och växa större.

än i sitt fädernesland, utan bliva ock fruktsam-
mare. En sugga kan "färga" (grisa) tre gånger på
år / 3 månader, med 10 all grisar var gång. Vinter-
födan var drav utblandat med onalen bark och
mäsk, agnar samt kli och krassier av rovska-
rovelblad och "såder", mjöl, ollon och andra trädfruk-
ter, som i tunnor läggas tillsammans och syras,
till "deras nöje". Till frukost om morgnarna få
de antingen drank och onäsk, eller något annat
av syrade saker, varpå de sedan släppas gemenligen
ut att föise sig så godt de kunna. Om aftnarna få
de slösät av råg, korn eller blandad och hapse, som
blandas med drank eller kli. Drank ansågs ä-
ven som medicin för svinen. Om vintern borde de
få snöbollar i stället för dricka, ty så mycket de älska
vatten om sommaren så mycket otjenligt är det för
dem om vintern. För de mjöl bör det fuktas, bestän

har vid drunk eller vatten annars blåses det bort
av svinen. Al, Hägg- och Isplöv, som smakar och
bekommer dem väl, ävensom fräken, bör insamlas till
vinterförråd. Men bör Fräkenen ej skäras före än den
börjar vissna i toppen, annars blir dålig ätervärd
härta är. Sommarfödan släppas de på trädsäkrarna
och backar att söka metmaskar gräs och gräsrötter
tills på stuleåker efter är tills de om hösten dri-
vas i skogen att söka ellon, trädfrukter, lingon, och
andra godfrukter. Få svinen överflötas bokollon
bliva de magra, emedan boksnötter hetta starkt, och
derav smältes fetman bort. Första dygnet de ätit
boksnötter bliva de yra i humudet och så somniga, att
de ej äta på några dar. Tvåta somrar må de väl,
men i heta och torra, måste de vara på skuggrika
platser, samt få syrlig dryck att laska sig med.
Kräft-skäl är svin behsamt att få då och då till

man vara säker för chägn (skadegörelse) så är bäst
att inrätta en särskild svinhage, i vilken borde fin-
nas hassel, ek, vildapel, ovel, rönn, stärke-bär (ett trä-
slag också kallat tröskebärsträ) utom En och andra be-
rräträs, varav svinens föda blir ymnigare, samt vatten
otrytande. För övrigt berg och gräsvall. Stöter spö
till hava de fisk och näckblad efter varss rot de gerna
dyka. Fräken-vrak är dem och behageligt. I skogen
få de ej vara ringade för den nytta de göra genom
bökannde, då de öppna onassan åt trädfrön som
der gro. Annars der man vill hämma deras bö-
kande (rotande) med trynet, nosen, genom att man
tager grisen då han är 3 eller 4 veckor gammal,
och med fingren noga känner efter en muskel
som ligger framför vardera ögat, vilken slutar
en lång sena, som går helt lång och smal, in till
spetsen av nosen. Då man drager på dessa senor

ser man att nosen upplyftes. Dessa senor eller
trådar, skär man då av, med en vass pennkniv,
varigenom trycket blir så snöpt, att det aldrig kan
böka, men detta tros skada lukten. Att föda 2 a 3
års galtar så att de äro feta, när de drivas ut om vå-
ren är högst skadligt, ty de dömerärdels av back-
bränna, derest de ej hava tillräckligt med vatten att
"glöta" (koda, skvalpa) uti, deraf ordspråket, att svinet
ej bör ha starkare hull om våren, än att det "rår"
(förmår) lära skatan (på ryggen). Springetiden är ej
någon viss, ty de taga snart galt så fort grisarne tag-
as ifrån dem, och då bör man ställa så, att de komma
att grisar i augusti och först i maj och att för tredje gång
en om året utstrapsa (försörja) kreaturet och för-
sämra aveln ej nyttigt, så framt inte svinslaget och
dess underhåll äro av det bästa. Om suggan ej ta-
ger sig galt när tiden är inne så uppmunttras hon

dertill om henne morgon och afton givas uti maten
något litet stekt hafsre, eller och låter man henne
suga på lill-ändan av en kalvmage. I snart sug
gorna börja "dela" (se ut att grisa) så måste de tagas i-
från de andre svinen och givas fullt äta utav häls-
ten höfrö och hälsken havregröpe varmed förfäres till
de hava grisat (färgat). Sedan givas havregröpe alene ut-
an höfrö. När sugga måste ha sitt särskilda rum,
när hon grisar, medande andre svinen eljest äta upp
maten och lätteligen kunna falla på att äta upp
grisarne med. I onliga suggor hava det olaget att själ-
va äta upp sina grisar. Deremot måste man giva
dem fullt upp att äta under de 3 dagarne näst
förut innan de skola grisa, eller som är ännu
säkrare, passa på när grisarne äro framkomne och
då överstryka deras rygg med en svamp som är öp-
pad uti Aloe eller Coliquint-säd (urkok) som göres

med hett vatten. Så många grisar suggan har första gången om de äro parom, så många får hon mer ändels var gång hon grisar; men äro de udda, så öfkar hon. De grisar som falla (födas) om hösten äro ordugliga att lägga på; därför är bäst slakta dem när de äro fyra veckor gamla. Men de grisar som falla sist i februari eller först i mars månad; de äro tjentliga pålägge-grisar. Dem bör man låta dia tills de kunnat väl äta och således behjälpa sig utan modersmjölken. Ju förr man kan få grisarne att knappa och äta jemte det de dia, ju lättare är det; Så giver man dem dagligen litet i ugnen torkad råg, på vilken de leita sönder de s. k. "pil-tänderna", som eljest göra dem nog skada. De böra få di och torr råg och jemte tills de äro 8 veckor gamla och när de då värfas av, få de hård torkad ärter och sur mjölk så mycket de orka äta. En del råder till att giva bröd

uti mjölken då de vänjas utav; men det befin-
nes vara skadligt, ty de få "piltänder" (svarta tänder)
derutar och bliver det sedemera aldrig dugliga svin
av dem. Grisarne "snöpas" (gillas, steriliseras) i nedan-
st då de äro 1 eller 2 månader gamla. De böra ej
utan i nödfall tvättas så länge de dia, ty sådant
bekommer dem ej väl, men äro de smutsiga måste
man tvätta dem med varmt vatten, ty eljest sätter
sig en skorpa på svålen, som slutligen gör ända på
dem, så framt (vida) man icke smörjer dem med
svavel, kritt och smör, och giver dem "ärsten" invärtes,
eller Antimonium Crudum $\frac{1}{2}$ lod några dagar å rat.
Svinhuset bör stå på torr plats, vara rymligt, och gan-
ska väl "myddpat" (stoppat med något) och varmt, ty de
store svinen, och ännu mindre grisarne tåla ej köld.
Golvet hålles rent och beströs som oftast, om ej med
haln, åtminstone med torra ormbunkar, sågspån, gjung

Sgrattram ur härr, som arhåller chyrar. Har man
intet dera, lägges granris bland halmen. Vid gödning
oieserveras att svinet ej står trångt, uteden har någon
ledighet att spatsera, och sedan att det bor snyggt. Om
en sugga eller gyfta ämnas gödas och elaktas så kan
man "snitta" (gilla, sterilisera) henne, annars laga de in-
tet hull i anseende till omavildheten. Denna operation
bör företagas så långt innan, att hon är läkt innan
hon insättes till gödning. Trång och orenlighet gör
magerhet och förorsakar dubbel kostnad på gödningen.
Bör böra gödsvinen skiljas så långt i från de andre svi-
nen, att de ej höra deras gny och skrik, ty då magera
de av trängtan. Under gödningen bör man geva litet
och ofta; ty om svinet får glupska i sig, så blir fläsk-
et svampaktigt och härskenas snart. Bästa gödnings-
sättet är att koka rovor och kålblad, med ganska litet vatten
och något rågmjöl, till "bukfylla". Sedan göras bollar av mjöl

mäsk och malen ekbark, vilka stickas på en köpp-
-ända åt var och en, tills de bliva mätta. För ombyte
på de då och då "bondköror", "förvælde" (kokade), varar de
gödas starkt, liksom och av potatis. Vill man veta huru
tjockt fläsk gatten har, så stickes en synål i ryggen
till dess han börjar rycka på sig; efter det mättet är
fläsket tjockt, uti vilket han ej har någon känsla. El-
jest är han fullgjord när han börjar sitta. Öt gödsen
kan kornspad duga, men intet salt. Före än gatten sla-
ktas gives honom 3 lagerbär 3 dar ärad. Skulle någon dynt
sitta kvar, så kullas det med häppar och saltas sedan det
blivit väl kallt. Öt skära utgilla, kastrera) en gammal
fargalt låter sig ej göra, med mindre han förut stått i hus
ensam 4 eller 5 veckor, med måttlig föda, så att han blir för-
mycket fet, då det ofelbart lyckas. Salt och peppar äro
var på sitt sätt, ett dödligt gift för svinen. Bevarings-
medel emot sjukdomar hos svinen. Tag lagerbär

svavel och krita, lika mycket av varje, stöt väl sönder
 giv sedan 1 lod på vart svin i dess dryck. Lä många svin
 man har, så många lod pulver bör man hava. Detta
 givres svinen en gång vart 4:de år. NB. det föregives ock,
 att om man sätter gnicksilver i bägge ändarne på svin-
 loen, så skall all olycka med svin undvikas. Det brukas
 ock uti spiltan hos hästarne och i häset hos boskapen.
Emot Dynt. ^{se sid. 149} Giver $\frac{2}{3}$ lod Antimonium Crudum uti dä-
 ven (däven = fuktad) mattgröfning; vilket var ättonde dag,
 givres åt godsvin, rensar dem, förteknyddar deras fetma och
 gör smakligare fläsk; dock måste svinet vid denna cur,
 lungna 12 timmar före och 12 timmar efter; dock kan
 det efteråt få dricka något mustigt slask, undantagan-
 de tunn drunk. Emot Backkränna. Tag höfrö,
 några nävar enbär, och även så mycket gröna rönnbär,
 koka det i vatten till en brunn vört, som då silas ifrån,
 och deruti givtes litet gäst, att det kommer i jäsnings;

varpå man låter det stå täckt tills det bliver surt
då man må blanda det med annat surt dricka och
giva dem in, efter hand. Emot Horn eller Hörn.
Sommartiden, när stark torke och hetta är, händer ibl
and att svinen ragla på benen, smågap, rosla och kun
na ej äta. Då är vid deras framtänder köttet uppi mun
nen värt en klump, stor som en ärt, vit och helt hård, samt
munnen inväntas blå. Denna värt skäres bort med en
uddvass kniv, dock så att tandköttet ej lider någon ska
da; detsärade stället gnids sedan, antingen med blindnäs
slor eller ingefära, grädde och salt. Svinet måste med
allra första botas, eljest är livet i fara. Emot Pest och
Skindöd. Tag 1 skålpund väl luttrad salpeter, 8 lod
slötta lagarbär och något stött "sävenbom", koka det med
vin, och krama igenom ett kläde. Låt det kallna och slå
det med litet brännvin i en lerkruka, och låt det stå tills
det behöves, fast det och vare hela 3 åren. Emot För-gift

Under stundom få svinen förgiftiga örter, svampar och insekter i sig; då stå de krokryggiga, ställa alla fötterna i hop och darra; tag då tobak, malört och vit lök, hacka sönder och blanda i någon smaklig mat åt det sjuka kreaturet. Emot feber. Då ett svin mycket hänger huvudet och ofta tvärstannar, när det går, eller faller omkull, likasom av wind; så har det feber. Då skär man strax ett godt stycke av rumpan och en skara i ärat; kommer blod ut, så kan sjukdomen botas, och i den händelsen låter man det äder under själva arset, hvar sedan in i hus på några dagar och givas ljunet vatten med i rört kornmjöl att dricka. Emot Skabb. Ge invärtes antimonium Crudum, och riva och gnugga den utvärtes med rågmjöl och salt, tillhopa blandadt, eller också tvätta dem med salt vatten, och blanda så isop och linolia tillhopa och smörj på. Alla svin hava inantill på frambenen 3 (i bland fler) svarta prickar.

vilka troddes här röra efter der djävarne foro i
svinen på Christi till-lätelse. Om Gäss. En gäs-
-karl bör hava långa och stadiga ben, tjock hals och
stort huvud. När han är ung skiljes han från de andre
gäsungarne således: Om man tager honom om huu-
-det, så skriker han, men tager man honom om huu-
-det så skrika de icke, och om man släpper dem i vatten
så simmar han djupare än honan. Gåsen (honan) bör
hava korta ben och hängande buk, nästan intill marken.
Värptiden är mycket olika, somliga gäss börja värpa
i februari, somliga i mars månad. Somliga värpa och
flera gånger än en. De första äggen gåsen värper äro
sällan dugliga till avel, i ty gåsen äro mer ändels i bör-
jan feta och värpa därför feta ägg, vilket kan undväs-
kas om de hållas något knappt strax före värptiden.
Wart gäsägg bör gömmas för sig, och böra äggen ej ond-
bera handen upplagas, ej skakas och vändas, ej bäras

högt, till undvikande av "navel-ungar"; utan göm-
mas i ett onedelonättigt varmt rum, der varken sol,
måne, vatten eller väder gör dem något men. Äggen
läggas åter i boet när gåsen utvärpt, och vill ligga.
Liggstiden är vid pass 30 dagar, då gåsen bör, särskes i
kögjan vara innesluten i ett mörkt rum, att dagen ej må
locka henne från äggens. Till föda bör hon hava havra
blandad med sand och kol, och alltid friskt vatten för
sig. Finnes färskt gräs att kasta för henne, är så my-
cket bättre. En gås bör ej ligga på fler än 15 ägg. Böss-
skott och annat starkt buller är under tiden högst sk-
dligt. Ungarne hållas inne i huset 8 dagar eller mera,
allt som väderleken är, och bespisas med små korn-
gryn fövälda i mjölk, som kastas för dem på en färsk
uppskuren grästarva, samt litet vatten i en ho. Sedan
hackar man sönder ung nässla och hornlerodt, om det
finnes, blandar med lite kli och givver dem äta. När

det är vackert solskens väder kunna de på andra
veckan gå ut, men all bekmört som fins bring går-
den, bör uppräckas och bortkastas, annars bliva de för-
giftade. Så snart regn blåst och költ uppkommer bö-
ra de strax drivas in i gen. När de böja spjelka (få
större pennor) böra de få korn och oralt att äta. Blod-
pinnarne under vingarne böra ryckas bort ur vingarne
annars går ungen och lyfter på vingarne tills han
blir så makt-fallen att han dör. Ibland om somma-
ren händer att små myggor sätta sig i öronen och näsen
på de små gåsungarne, vilka böra noggrant överses.
Då alenast smörjes med litet lagir-oja så taga de
avsked. Om hösten emellan den 1:ste september och 1:st
november sätta gässen sin ägg-stock, och då böra de
få så mycket de orka äta av säd och annat. Men
efter jul gives dem sparsamt annars bli de för feta till
värplingstiden. De fruktbammaste gäss på ägg och

ringar, äro wild-gäss. Därföre den som kan fånga
och tämja sådana har derav duktigt gagn. Sedan
man har en sådan gås, kan en tam gäsharl (gäse)
nyttjas för henne. Ju längre man kan hava lörgässen
ifrån mangården, dess bättre, ty då hava de ej till-
fälle att äta kalk och kol, som aldeles förderrva äggen.
Därföre är bäst att göra små avstängslen åt dem i
fåhuset, ett särskilt åt var och en gås, vilka böra
vara alldeles innebyggde på det ej något kreatur må
göra dem skada, med en liten län för vardera, på
vilken boras åtekilliga hål, att derom må tj förko-
valmigt bliva. Uti dessa små avstängslen släpp-
as de in var afton, på det var gås må lära känna
sitt rum. När värptiden väntas, lägges frisk halv in-
till dem då man med nöje skall få se var gås bygg-
ga sitt "bål" (rede). När de nu böra värpa, bör ingen
röra vid varken dem själfva, eller deras ägg, utan

Låta dem allt göra både med värpning och ligg-
ning såsom de själva vilja. Då skola visst ej gäsung-
ar fattas. Denna methoden vid värpningen och liggning
en är således långt bättre än den först anförda.

När gäsen gödes, bör hon stå i värme, ty om hon fryser
om fötterna, tar hon ingen gödning. Förvälta rovar, kål
och potatis med bland sädsmjöl, gödes dem väl; de kunna
ock gödas med bara, vilken lägges i en ren ko vid häckin
med så mycket rent vatten över att ^{det} stiger på halva-
måleken. Med en fjärding (8 kapper) havre, kan hon gödas,
isynnerhet om i hafren inblandas små, grankol, vilka gö-
-na en särskild god verkan. Hon väges när hon sättes in
då man genom vikten, efter 3 veckor kan dömma
om hon är fullgodd, eller blivit 3 a 4 marker tyngre.
Gäss kan hållas på alla ställen, så väl der sjö och
vatten finnes, som der det saknas. De plaska sig
med lika förmån och nytna uti dammar, äsr, bäcker

och diken der vatten är, och förså må ej ens själva dyng-
elrunnen (karran), der ej annan tillgång finnes. Men som
i bäckar och diken, mycket iglar finnas, som fästa
sig i näsborrarna på gäsungarne och döda dem, så
måste de i tid ryckas dädan. I en sådan damm eller
bäck, kan man mot slutet av maj, kasta en hop vrak-
salt, så dödas alla iglar. Från ängar och leteskogar
bära gässen i synnerhet inhållas, i ty de stryks ej all-
nast av allt fröet på gräs-stråna, utan bränna och
kort själva gräs roten med deras heta träck. Att på
kort tid, med ringa kostnad göda engår. Baka en stor
limpa av råg- eller kornmjöl. Gör överst uppå kakan
ett hål, stort som en tumme, vari lägges så mycket hav-
ra som kan rymmas; slå så öl derpå och sätt för
gäsen. När nu gäsen börjar utlocka havran, gör hon
hålet i limpan större, och vänjer sig således, att jämte
havran förtära det upplödda brödet. På det öfriga slås

efterhand mera ölså att gäsen på 14 dagar kan förtära
alltsammans, då du skall finna, att hon är gödd och
duglig till slagt. Detta är den oninista kostnad någon
kan använda. Dock onäste det vara en ung gås, och ej
någon gammal. I Frankrike, Tyskland och i flera
orter i Sverige brukas att plocka gässen, då de rugga
("fälla"). Detta gör ej så ont i gäsen, som man inbil-
lar sig, är henne helsosamt och ägaren högst nyttigt.
"Pens" hos gässen kureras således, att den vita rin-
nan som fäst sig på tungan, rivas bort med nagekn och
smörjes tungan, med en salva av smör och stött peppar,
eller också gnidas med vitlök. Löss fördrivas om man
lägger pers och sgråttram i gås-huset. De gamle
brukade även lägga gäsen att värpa i en bänk i stugan
ty jag minns att min Mor berättade att gäsen
följde vart varpslag ned i huvudet, när hennes mor
varpade vårväckan, att gäsen blev så yr (ör) i huvudet

att hon föll ur bänken, ned på golvet. Om Kalk-
konen. Det gives sex slag av Kalkkoner. De vitgrå
äro de bästa, de gula litet sämre, de gråsvarta ännu
ringare och de helt svarta allra sämst. Den mesta
omsorgen tarra de ifrå det de först komma fram,
till dess de kunna äta vad de få. Ty sedan behöfs
mycket "kliv" (omsorg) med dem. Den som förstår rätt
sköta Kalkkoner, kan framföda 50 a 60 stycken över vin-
tern med 3 tunnor havregrösa. När äggen äro
nuss utkläckte, så låter man ungarne ännu en
dag ligga stilla under hönan, att de snätte få så my-
cket mera krafter och lättare stadga. Dagen efter gives
man var unge ett pepparkorn och med regeln läges
varisamt boet det lilla skalet som de hava på näbben.
I de första dagarne gives man dem hårdkokta och
smått söndersmulade ägg, och söt mjölk att dricka,
samt var dag ett pepparkorn vardera. När de äro

åtta dar gamla så kokar man horngrynsgröt, med
litet söt mjölk åt dem, med litet fint hackade etter-
nässlor uti, vilka man påökar allt efter som de bli
gamla till, varvid observeras att i deras hals lägges dju-
pare på engång, än en knivs-leak av denna röra, ty
djäst klikkar den sig i näsborrarna och tar livet av dem.
Då de hunnit 4 veckor, stöpes gryn i litet mjölk, som blan-
das med hälften hackade etternässlor. Under denna tid
tarva de den flitigaste tillsyn, djäst löper man fara
att mista allsammans. De vilja äta vart ögonblick
och måste ingalunda släppas ut före än de äro 14 dar
gamla, och det ändå icke, med mindre det är ganska
varmt och varmt väder, ty höld kunna de ingalunda
fördraga. Sedan man hunnit till 9 a 10 veckor med dem
så givse man dem alnast havra eller blandhorn, så
mycket de orka äta, då de innan frost kommer äro
fullvuxna. När de äro spika så tvickna de vid ar

peppar, som då blandas i små långa degbollar, doppas de i mjölk, varmed de nödvändigt böra stoppas på ordligt sätt; ty så snart de böja sloka vingarne bjuda de ej själv till att äta, utan förgås av svält. Okyra födrivas med peppar som först givres dem in i degbollar, och blandas även med smör, som strykes på sina behöriga ställen. Till vinterföda samlas gräs från trädgård, en, rötter, rotkål, kålstockar, vrak-kål, nässlor och allt vad grönt beta må, vilket hackas väl smält och syres in i tunnor, liksom annan surkål. Detta osyrade gröna en fjärdedel, en fjärdedel hästgödsel efter hästar som äta hö och havre, samt två fjärdedelar höfrö; blandar det samman ganska väl, och stör litet havre-gröpe på, så kan man hava sköna stekar hela vintern. Man måste i synnerhet iakttaga två ting: Först att kalkonerna hava varma hus om vintern, att det ej fryser uti krävan på dem, och för det andra; att de ej släppas ut höst och vår uti

kallt regn, ty då dö de bort. Att dagligen sopa rent hos dem, och strö sand på golvet, derav trivas de väl. De värpa hela sommaren igenom, så framt de dagligen få litet mäske med grönt ihackadt och litet kli på; eljest kunna de väl hjälpa sig utan, men värpa ej så väl. Man måste ge noga akt, när de vilja ligga, annars stäla de sig bort och lägga sig, fastän de inga ägg hava under sig, och kunna ligga der tills de svälta ihjel. Träbalar eller avsågade tummar, nyttjas helst åt dem, att ligga ut ungare ute; Men om boet ej lägges med förstånd, orntingen för platt eller fördjupt, så misslyckas halvavkläckningen, varför en snäverlapp lägges snid in under dem, på det äggen ej måtte sjunka under liggningstiden. Det är säkrast att hölja över hönan på äggen, med något kläde, så att det är helt orärbt, och tages hon varannan dag upp att få mat. När hon kommer upp av äggen, så vet hon ej själv att gå dit igen, utan måste förhjälpas dertill.

Om kalkoner gödas med stoppning, som förut omnämnts, bör man se sig för, att ej tungan stoppas med maten inuti halsen. Deras bes bör ömsas vart tredje fjärde år om man skall hava rätt nytta av dem. Pöps betas liksom hos gäss. Kalkonrusten eller skämt bes kureras på det sätt, att den förste kalkon-ungen som på det sättet sjuknar, kokas levande, och de andra dricka spadet. Till märket måste man akta sig att giva kalkonerna mycket vatt, ty de må ej väl dr-
-av. Pöppar är för kalkoner så nyttigt som salt sk-
-ke för den övriga "boskapen". Om Ankor. Ankor kunna hela vintern hållas med samma spis som svinsen. Der sjöar och strömmar äro, kunna de ej förmänligt hållas, emedan de gerna komma bort, eller får man hemta dem hem var kväll. Ejist hålla de till-godo med vad nölar och bäckar som helst, att enatta i. Både köttet och fjädran äro så goda som gässens, men &

ankor kunna födas med samma som en gås, och äro
i värde med 2 gäss (alla 8). Vill man hava rätt gagn av
dem, måste de ha sitt eget hus och sin egen käll(hede)
(beale) vilken ankan får tillaga efter sitt eget tycke: här
måste hon så värpa och kläcka efter eget behag, utan
att någon rörr vid henne, eller hennes ägg, då hon säkert
kommer fram med en unge för vart ägg, allenast de i
överstiga 16. Tillöjan kan man taga från dem, ett ägg
var dag i åtta dagar, allenast man lönar ett par, och
sedan låter man dem som skola ligga, behålla alla sina
ägg. Men de man vill allenast skola värpa, dem får
man fort med att taga ifrån, till dess man märker
att de vilja ligga, då man tager ifrån dem allesam-
mans. Efter 14 dagar begynda de åter värpa igen
varmed de fortvara hela sommaren, så framt de få
väl äta. När ungarna komma fram, födas de med
gryn och mjölk i förstora, och när de bliva fyra veckor

Kan man begynna "dräva" åt dem, av havregröpe och
sur mjölk, så de fort tilltaga, alenast de få äta så
mycket de orka. Fins inte vatten i dammen eller bäck
så måste man gräva ner ett stort träg, jämnbrädda
med jorden, vilket alltid måste vara fullt med vatten,
att de må plaska sig deri, så växa de bättre. Loms
ankor ofta äro något tröga och ovilliga att ligga, så
kan man ibland låta höns eller kalkoner ligga fram
deras ägg. Ollon göda ankor rätt väl, och älska de my-
cket. Had man ger ankor av säd, bör vara stöjt (blött i
vatten). Ankors sjukdomar och läkemedel, de samme
som gässens. Ett besynnerligt exempel må anföras
Det hände sig då jag var fyra år gammal, att mina
Föräldrar säga huru en av våra ankor (änner) höjde
sig opp och flög till en flock vildänder som just kom-
mo kretsande över gården. Ankan följde med de vilde
och blev borta. Detta skedde om efterhösten Min Mor

i synnerhet tyckte det var förtretligt, ty det var en stor vacker anka som rynde, ändå hon fått den omsorgsfullaste vård. Nå dervid var ju intet att göra och hela vintern gick, men fram i april månad året derpå, då min Mor var ute på gården och fodrade höns och ankor, kom den gamla ankan och slog ned bland de andre och hade en stor vacker anke-hane ("andrick") av de vilde med sig. De stannade kvar och gjorde aldrig försök till flymning, och det märkeligaste var att den vilde hanen ej visade synnerlig rädsla för folket, utan stannade också alltid kvar bland de tame ankorna. Hade någon ankan legat och simmat hela vintern i havet mellan Danmark och Sverige, der tusende andra, på den tiden, uppehöll sig och kommit hit sitt gamla hem? Nu kan tänka blev det mors favorit-anka, som hon proppade i, så ofta till fälle gavs, och den vilde anke-hanen höll sig snart oför-

färad framme, så att de till slut följde efter och ropade på "Pär, Pär", så snart min Mor gick över gården Om Höns. En god tupp bör hava kort, tjockt och något inböjd näbb, en klar och stark röst, en kam av livlig röd färg, ett långt och nedhängande skägg, sortarta och skenande ögon, breda och vita öron, en ansenlig kropp, starka vinglen, en ansenlig stjärt, stora ben och stora klor och sporrar. En tuppen sådan, kan han väl förstå tolv hönor. När han blivit femte året duger han ej mer. Hönan bör hava upprätt kam, stort huvud, spjanna klor, och är svart eller sortspräcklig till färgen. Men de gamle för över 100 år sen, hade visserligen även stora gula, samt en och annan vita höns, ungefär 3 gånger så stora som nuvarande vit leghorns höns. De hade också hönsen till de deras ålder närmade sig "myndighets-åldern", och därvid, när de blevo gamla, lyste de något om

färg, så att en svart höna fick fler och fler vita fjädrar, och en gul fick svarta, en vit svarta mätaka fjädrar här och der på sidorna, ett osvikligt tecken på för en höna mycket hög ålder. Av alla slags höns, äro inga bättre (enligt allmogens föreställning för 100 år sen) än Svenska bondhöns, emedan de värpa flitigast när de bli väl skötta. Deras ungar födas upp utan klives (fjask) alenast med gryn och mjölk, och sedan matar hönan dem väl med kafsande, då de äro något försigkomne, hvarjämte de likväl böra hava så mycket de kunna äta. Värmen är oundgänglig för hönsen öfver vintern. En del hushållningar ha därför lagt sig till med kakelugnar i hönskusen, men hava dock sedan fått lika mycket ägg som förr och ofta hava hönsen dött av os. Det är därför bäst hava ett med spjeler avstängt rum i får eller fårhuset, der de hava lagom värme. Lådane spjeler under bänkarne, pläga och utgöra

i bondstugorna, ett helosamt hemvist för hönsen. Talla händelser är nödigt att frisk luft som oftast invärlas i de rum der hönsen äro, och att der ständigt hålles rent. Ty av den orsaken som uppgår av deras träck svullnar deras "rumpetång" och ohyra lägger sig på dem. Höns-gällen bör ställas på det sättet att den ej är upp över deras b. (d. v. s. sittplatserna ej över redet). Värptiden är mycket olika. Somliga höns värpa lång-
-re, somliga mindre, somliga hela året om. De böra ha-
-va vissa ställen att värpa på, och böra ej efterlätas att
få stjåla sig till att värpa var de vilja. Man säger att
det ej är nyttigt att taga bort alla äggen under hönan,
utan lämna något kvar, så är hon munter att vär-
-pa. När man vill låta en höna ligga på äggen, så bö-
-ra de, så fort de blivit värpta, förvaras uti käll. Det
tros, att det antal ägg som gives en höna, att ligga på
bör helst utsättas till 17 stycken. Detta kommer all-

deles an på vad hon kan betäcka. Kan hon ej väl
överskyla 1/2 så gives mindre. Alla äggen måste förr
än de läggas under hönan, märkas på ena sidan med
kol. Hönan vänder väl gemenligen äggen själv, men
stundom händer att hon det alldeles förgäter, eller
ej vänder alla. Det blir därför nödigt att efterse noga,
så snart hönan lemnar sitt bo, huru hon häruti
fullgjort sin skyldighet, och rätta hennes försummelse
med ledning av märket. En gammal höna bör
väljas framför en ung, att ligga på äggen, ty de aldrig
äro långt trägnare att ruva äggen, varför ock gamla
höns sägas utkläcka bättre flycklingar och hava
om dem önnare vård. Våren och sommaren äro de
bästa årstider för att lägga höns på ägg, och den första
tiden bäst. Hönan lägges några dagar förr än ru-
et ges i fullt, i klart väder om så ske kan på det
kläckningen må inträffa i ru. Om hönan ej vill

ligga, så giv henne litet karlost blandadt med vatt
en och kli. Under liggningen bär hon ej aras, elle möt
dess vilja upplyftas utur sitt läge; Träutom bör man
sätta för henne både mat och drick, att hon ej tar var
gå derifrån. De två förste dagarne behöva ej kyckling-
arne någon föda, utan endast värme. Gamla hönsens
ans året igenom är korteligen: att de i januari må-
nad få stekt bröd, stekt havra, stekta ärtor och korn,
desto förr värpa de. Dock böra de ej få mycket drav.
När de börja värpa, kan man strö litet av gölpande pul-
ver i deras mat, nemligen, en del torkad hare-skarn,
(karlost) och en del torkad hasselknopp, men måste
akta sig att giva derav för mycket, ty då värpa de sig
till döds. Det bör jemväl sättas kalk och krita in-
till dem, eljest värpa de "vindägg" (utan skal). Om vår
och höst, helst när som mycket vöta är, giver man dem
intet drav, ty derutan förorsakas "pippen", utan alenast

korn och blandsäd. Om sommaren i torra trivas
de bäst av drar. Om vintern tjénar dem intet drar
eller kallt vatten, utan ljumt vatten eller snö och torr
havre, som är torkad i ugnen, vilket uppvärmer och gör dem
fruktsamma. Klidrar om sommaren, ända tills det
fryser är bra, även 2 gånger om dagen, rent vatten.

Löss fördrivas, om man bestänker hönan med det
vatten som guld-smederna bruka till förgyllning, eller
och "kopink". Tippen (kosta, visselpipa) botas, om hönan
var dag får en klomp smör, blandad med vitlök och
peppar. Eller, om man strör stött mussel- eller snäck-
skal bland deras mat. Rot Durchlopp, eller när höns-
en träcka tunt, varav de gemenligen dö, plägar man ge
dem en tjock gröt av bjugg-mjöl, varav dem stickas 2
gånger, en klomp i halsen. Ett godt förvaringsmedel,
mot höns-sjukdomar, är att lägga Ruta eller Körvel
i det vatten de skola dricka. Det mesta av föregä-

-ende berättelser om kreaturs-skötsel, är av så gammalt datum att en källskrift från 1745 säger, att dessa methoder brukats för mer än 50 år tillbaka, således innan 1695. Ommämnas också en Gabriel Fallopius berättelser i sin "Konstbok," tryckt i Augsburg år 1597, dessa Curer. (Se sid 125) För Dynt hos Svin kreatur. Stöt tvänne Gall-äpplen, högst tre, om kreaturen är store, helt fint till vart swin, samt litet sönderstött "Orsten". Detta blanda i deg, att det blir så stort, som en Walnöt eller litet större, som då och då, om sommaren, i synnerhet i stark hetta och torra gives vart och ett swin in, förnämligast dem, som du tänker om hösten att elakta. När du sätter dem på stian till att gödas, är detta medel framfär allt nödigt. Även och, när de stå inne i fjorton dagar, såsom också två eller tre dagar förre, än de tagas ut.

Landskap: Skåne och Småland Upptecknat av: Emil Jönsson
Härad: Luggude och Sunnerbo Adress: Hornsborg
Socken: Wäsby och Hammada Berättat av: Emil Jönsson
Uppteckningsår: 1934 Född år 1861 i Wäsby

Uppteckningen rör Fiske och Redskap.

Vi hade inte annat fiske-vatten än en stor gräv-kanal genom ägorna och dessutom mergelgravar. Här i Småland ha vi del i insjö upp till äggränsen och Laga å, men ha va endast tillfälligtvis, någon gång utövat fiske. Vi hade då köpta "håmmor", som är en gammal kvinna knutits av något tvinnat grovt bomullsgarn, vitt, ofärgadt. Håmmor sattes ut med armarna omfattande någon utlopps, eller inlopps-kanal eller vik. Vi hade också en "ålarer"-lina med många på ålris avstånd från varandra fästade mindre kroklinor, revar. Denna rev lades ut, när en båt sakta roddes fram, och uppehölls reven så långt

från botten som de små revlinorna räckte (en och
eller mer) medels björknävers flöte. Stenar fästes här
och där att lyma så att det hela stod upprätt med
smålinorna att krokarna nådde botten nätt och jämt.
Åskor voro satta på krokarna, som tillika med hel
a revet togs i en dertill gjord revlåda, der i den ett par
tum uppstående kanten var sågad. Hak i vilka var
kroklina för sig lades så att inte det hela trasslades i-
hop vid utläggandet. Der man slutade sattes ett
märke med en stake eller en kräddlepp, flyttboj, av
trä, hållen av en sänkstom. Åla-ryssjön av trägre-
nar, sådana som begagnades i Skåne, har jag aldrig
sett i Småland. Lorn sjön var tillhåll för kräftor
så beto eller äto de vanligen bort om åskorna av
krokarna, varföre man hade lika mycket fisk om
man lät revet bli kvar i lådan. Revet var av svart
eller vitt, helst svart bomullsgarn, sådant begagnas

till matt varp. När reven inte begagnades skulle den vara torkad och upplagd i ree-backen, med kroskorne hangande ut i var sitt hak i backens lådkant. Shånska ålaryssjor (åla-rusor) voro gjorda av trägrenar och voro minst tre alnar i längd. Dessa grenar voro starkt hopbundna vid och med alla lilländarne, samt passade tätt längs åt varandra mot tjockändan, så tätt att endast sammanhållningslinan, garnet, gick dem emellan och lemnade springor varigenom man kunde se in i "rusan" om der var någon fångst eller ej. Vid tjockändarne voro dessa bockade inåt med en halv aln, eller mera, inåt-böjda ändar. Dessa ändar voro så ställda, att de pekade emot varandra liksom en strut och gick emellan och något förbi varandra till omvänd strut, från motsatta hållet sett. Sålunda pekade dessa ändar av grenarne om varandra och voro vassa spetsade

När nu de listige ålarne gingo "med strömmen",
in emellan dessa ändar, så skulle de gå "mot ström-
men", när de skulle gå ut igen, och när dessa vasse
spetsar voro midt i, så sökte sig ålarne undertill,
men det var omöjligt att komma ut och i midten st-
ack de vasse uddarne emot, så att ålarne dröjde sig
hvar till "rusan" drogs upp och en lucka ovanpå
som kunde öppnas och säkert stängas, då öppnades
och fångarne på annat sätt höllos fångna. Namnet
Håmma är ett Småländskt uttryck, som aldrig
begagnades i Kullarsocknarne. Ålar-rusans fason
var rund spolfornig smalare mot bägge ändar
lekig på midten, igenomskärning 1 aln eller min-
der vid det tjockaste. Dessa som voro av trägrenar
hade dessa dimensioner, men de Håmmor som voro
av trädnät gjorda hade 5 trä-ringar till varje. Den
förste 1 aln 6 tum, de andre 6 tum mindre och mindre

tills den 5te var endast 8 a 10 tum i diameter. Nät-
et gick i en strutformig sträckning till midten i
nästa ring där den hade fäste i ett rundt hål i nät-
et som utgjorde en botten i var ring, och strutform-
igt undan för undan, å den ene ringen efter den
andre, så att den fisk som kom först in i den ytter-
ste, främste, gick in i den andre, dernäst, och så
vidare, tills den kom ut i den siste avdelningen,
hammareu, och så hade svårt för att hitta ut igen
om de små struthålen i midtan på var botten,
men lätt för att gå inåt genom de vidgade strut-
formiga näten. Namnen på de förste, andre och
tredje s. s. v. avdelningarne känner jag inte. Men
Hämman sattes med vidtflammande armar ut
till sidorna att liksom leda fiskarne att komma
fram till ingången. Hämman sattes aldrig på dy-
pare vatten än att stakar kunde sättas i botten

att hålla nätarmarne upprätt. Vilde man ta
ut fisk ur en kamma, så kunde man lösa opp
spetsen på den siste struten, som var tillknöten
med en stark linesnöre. Numera köpas kammor
av järntrådsnät. På en stake i sjöbotten kunde
en revkrok med bete ställas för att fänga fisk,
och om en större fisk nappat fick man ha en
lång $1\frac{1}{2}$ alns med handtag försedd vass stark krok
att smygga under fisken och hugga tag och lyfta
upp fisken på land eller i båt, eller på is, om
kroken sattes i ett hål genom isen. Jag känner
inte till hur nät krytes, ej heller namn på olika
sorters nät och redskap. I Skåne hade vi inga
fiskeredskap alls, men fiskade med verklig radi-
kalmetod, d. v. s. vi tömde ut vattnet ur ett mor-
gelhål eller en "damm" i sender. Var dammen nä-
ra den van omtalade kanalen, så kunde några

hårdar med breda träskoffor kasta ut vattnet i en av-
loppsgröp om sommaren när det var minst vatten i
dammen. Till slut kunde alla fiskarne kastas med
det giftiga vattnet upp på land, och togs vi då de st-
örste och släppte de andre åter i hålan. Snart väkte
vattnet efter rensningen och fiskarne fortlöde. När
det en större murgelgrav så begagnades en så kal-
lad snäcka som drevs med ett par hästar, att hiva
upp vattnet i ett avloppsdike och då det blev bara
lite vatten kvar, så kunde de stackars fiskarne ju
inte komma undan. Det kunde vara tiogris med
stora gäddor i bland. De hade kommit dit, vid det
att översvämning kunde inträffa genom snö-anhöp-
ning i den store grävde kanalen (som var $\frac{1}{2}$ mil lång
tre alnar i botten, 10 a 15 alnar bred och sex alnar djup på
många ställen) på längre distans. Der som var
stora gäddor var ingen småfisk, och der det var små

- fisk var inga gäddor. Den sorts småfisk var en
slags löjor eller mört som av allmogen kallades för
"Karussor". Vi hade vanligen, som många andra, en
sådan "Karussa" i vår brunn, och ansågs dessa fiskar
hålla vattnet rent för sniglar, maskar, flugor och krig.
Ibland kom den lille fisken oförhoppandes med upp
i skrammen och måste då åter hållas tillbaka i brun-
nen. Annars fick den stackarn aldrig se solen och
blev även svartare än de andra karussorna och vätte
inte mycket. De störste Karussorna kunde bli omkring
8 tum långa och tre tum breda och $1\frac{1}{2}$ tum tjocka. I
kanalen var alltid en slags små fiskar som kallades för
"Hunna gäddor", men de blevo ej mer än tillfingers storlek
och funnos även i vanliga dike. Äl var det märkligt
nog, aldrig i murgulhålen, men väl i kanalen, om som-
maren ganska talrik. Jag såg ett par personer som
fångade äl i kanalen när det var (som vanligt om

Skåne Småland
Luggården Smålands
Västby Hammar

4162

Wp 895 Genl. J. J. J. J.
Född 1861 i Västby

158.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

(1884 sommaren) endast $\frac{1}{2}$ aln vatten eller mindre, med
en långskaptad griptång av trä, försedd med vassa
taggar i häftarna. Man kunde då se var ålen kröp
i gyttejan och till och med såg jag när man tog ål
med blotta händerna och huru dervid en stark karl
grep ålen, men denne kröp genom handen, böjde sig
och bet ett starkt blödande sår i tummen på karlen.
I Småland kalla de "Humna gäddarna för "Bäcksilles".
Mins far brukade ofta skjuta gäddor i kanalen, med
hagelskott, men det får vara tjockare vatten än 3
a 4 tum över gäddan, annars tar ej skottet som måste
hållas under gäddan ty haglen sturra och få en annan
riktning i vattnet. Men senare såg jag på en som sköt
med remingtongevär, på gäddor i murgelgravarna. Om
än inte kulan råkade, så dogo fiskarna lika väl, flö-
to upp med buken i väder och förblevo döda. En och
annan kunde han också råka, oaktat nära aln-

-djupt. Jag har även sett huru skymniga yngling-
-ar kastade ut en med kruit laddad flaska, som expl-
-derade i en mergelgrav, men det gjorde ej någon vida-
re verkkan, än att vattnet blev upprördt. Saltsjö-
fiskarna hade också sin bästa avsättningsort på
landshyddan ty böndernas sötvattensfiske kan be-
tecknas nästan som Noll, eller intet värde. Man må
dock inte tro att de tömde ut vattnet ur dammarne
för att fånga fisk endast. Nej det lönade sig inte
utan orsaken var en helt annan och viktigare. An-
-tingen tömdes "vanningen", dammen därför att gyttjän
tog över hand, så kreaturen inte kunde dricka för
vattenväternas skull, eller gjordes rensningen för
det skulle bli mera och djupare vatten, ty vi bruka-
-de bada och "svänga" hästarna (då hästarna simmade
med halsen på ryggen kallas att "svänga" hästarna)
eller och tömdes en mergelgrav, för det skulle ta

gas mera mergel i densamma. Vid varje bondgård
fanns vanligen en dam eller vanning och många ^{trodde} kan-
ske den var gjord till vattning eller ankedam, men man
var tvungen att gräva upp en massa lera som åtgick
till lerväggar i en hel gård och togs därför ett hål i
närheten om lera fanns. Sedan tjänstgjorde hälan
på många sätt. De gamle kände nog en växt som
de planterade i deras ankedammar, nämligen med
så små ljusgröna köttiga blad som ärtors storlek i rund-
lik som lösa blad och betäckte hela ytan, i fall inte gäss
eller ankor hölls, ty de äto det upp. Det kallades också
för "änar-mad". Der gäss och ankor funnos i en
vanning, utrotade fisk, grodor, och andra vattendjur,
och vattnet dugde ej för kreaturen att dricka. Här
i Lagan och i Horns sjö har funnits för 3 år sen:
Brax, Gädda, Klorre, Lake, mört, ål, och kräfter.
Plakistor förnam jag aldrig någon hade i Fulla socknar.

ne, men här hade sådana i åarne vid ratten kvarnar-
ne. Fårättsingen består av en fyrkantig brädlåda, eller
stocklåda, med spjälor i botten, så, att det hela utgör
en sil, 5 a 7 kvadratafnar i botten och $2\frac{1}{2}$ a 3 alnar höga
sidor. Vattnet strömmar in, medförande ålarne, ovan i på
övre ena kanten och går ut genom spjälorna i botten,
men ålarne kunna inte tränga emellan spjälorna,
och måste stanna kvar. Med snärja kan fisk fångas
enligt vad jag sett, huru en gammal torpare stod ute
i vassen i Hornsjön halva dagar, med en hårsakårs-
snärja av några evans-tagel, till en ögla så stor som
sex a 7 tumes diameter. Snärjan fast i en stark revline
och denna fast på en onetravst, endast ett par tus al-
nar lång, ty man kan inte hålla snärjan längre ifrån
sig än man kan tydligt se ner i vattnet. Nu gällde det
att, om en gädda stod stilla, att smygga snaran ner under
och ombring fisken så varligt att ändtligen man tror

gäddan vara så långt igenom att inte det slänker, och
hastigt dra åt snaran genom att lyfta upp och gripa fisken.
Men är tillfälle att med ett ryck tag kasta upp gäddan på
land, är det så mycket säkrare. En mycket fin messings-
tråd är nog starkare, men missstänker mera av fisken.
Det påstås att starkt solsken är bästa tid att snära gäd-
dor, enär de då stå lata, stilla i vassen och lura inne
mot land der vattnet är grundt och varmast. Slutlig-
en må omnämnas huru de gamle trodde om, och bedrev
fiske för 200 år sedan. "Huru på vad sätt du skall kunna
få mycket fisk." Jag vill nu giva några grepp vid hand-
en, eller några små vetenskaper vid metning, eller
då en vill fånga fisk med krok, vartill följande bör
förut tillredas. Koka en svart höna ganska väl, dock
ej så, att hon faller sönder, och lät henne derpå väl tor-
ka. Sedan grid henne utan och innan med honing och
fyll henne med gröna ärter, som ännu stå i blomman.

Häpna?

Rygg & Skensho lid
Väd & Håmde som

4162

Henrik Jönsson
Håmde

163

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nedergräve derpå samma höna i en dyngel hög, och
lät henne der ligga en månads tid, så väla av henne
gröna maskar, som du rätter på kroken, då fiskarna
gärna skall nappa derpå. Dersse äro behagelige för
all slags fisk, jämväl för ål. De kunna länge för-
varas i ett fuktigt rum och äro lika tjenlige, ätt meta
med om vintertid, då en vak lugges på isen. Eller och
ett genare sätt: Om du lägger de vanliga metma-
skar, över natten förut, i färskt nötblod, och bruk-
ar dem sedan på kroken, dagen efter. Men dersse NB.
tjäna egentligen för Kimbor. (Fiskslag) Andra munde
särdeles att fänga varjehanda slags fisk, både med krok
och ryddja. Gjut vatten på korngryn i en kruka så
mycket du spär tycker. Lät så grynen koka tämligen väl
att de varda mjuka, dock icke fullkokade. Sedan silas,
du av vattnet och slår grynen i träfat, och rör rågli
i bland grynen, så mycket, att det blir så stadigt, att du

kan göra klot eller bällar derav, så stora som gäs-
ägg och väl större. Disse klot, lägger eller släpper du
ned i vattnet på botten der du tänker fiska, 2 a 3 da-
gar å rad, förr än du börjar att fiska, nämligen 3 a 4
var gång, varigenom fisken ej alenast vänjer till det
stället, utan ock till betet, som faller honom i smaken.
När du den fjärde eller femte dagen går åstad, att me-
ta, så tager du med dig ett eller två av samma slags
klot och litet brännvin, som torde ock vara smaketligt
för dig själv på sjön. Utav klotet tager du efter behag
och krakens storlek, så stort stycke, att det skijder kro-
ken, eller ock kan du taga flera än ett, och med bränn-
vinet fuktas litet desse stycken, att de derigenom bliva
uppfiskade. Vill du ock lägga 2 eller 3 sådana klot
i ryssjor eller "mjälar", då du vill fiska dermed; så
skall du finna dess förträffeliga nytta. Somligt leu-
ka och meta efter gäddor, med en dertil särdeles gjord

hrok på en stark red, och om du då sätter stycken av
de grodar, som finnes i källor och "källsäg" och äro ljus-
gula, så skall du lätteligen fånga dem. Sådana sty-
cken, då grodan blir sönderdelad i heller 4 delar, kan du även
med nöje och nytta lägga ut i ryssjöar, då du sätter dem ut
för gäddar. Lättes en röd kräfte-stjert på kroken, så rop-
par fisken gärna derafter, i synnerhet Kvittfisken och Kimben.
Men Braven fångas med hrok i maj månad, då fjärrut-
lar sättas derpå; och Harpen med pepparkaka på kroken.
Enkannerligen att fånga Foreller eller Aspar. Om
jag hade den sjukan, som de avundfulle, så gjorde jag
icke denna konsten allmän; Men vem vet likväl huru
jag gjorde, om fiskeri vore min föde-krok, och enda nä-
ringsmedl? Till ovan nämnda fiskefänge toges en svart
höna, som ordinerat slaktas och rengjöras. Härtill toges
tre ägg-gular, Saffran stort som en ärt. Dessa saker
stötes och fylles hönan med, varpå hålet sys igen, och

hönan lägges 3 eller 4 veckor i häst-dynga och även-
så många dagar, till dess hon begynner sutna, då du
läser finna i samma höna små gula maskar, av vil-
ka du sätter en om sende på Kroken, när du vill mitta
aspar, så skall du fönimma ett stort under. Vill du
behålla dessa maskar vid liv i ett helt år, så tag hon-
ing och ättika, och sätt det i en panna på elden, och
när det begynner sjuda, så skumma det väl, att ören-
ligheten varder borttagen. Sedan det blivit svalt, lägges
maskarna med något Camphert deruti, så stort som
en böna. NB. Några bruka slakta denna höna, på det
ingen blod må gå bort, utan eljest döda henne. En
annan läcke-mat för fiskar i gemen. Hörtill brukas
en ung höna, som inga bycklingar framlegat, vilken
dödas, dock så, att ingen blod kommer av henne. Hon sutes
helt väl i vatten på elden, att hon så gott som går sönder, var-
under lägges 2 röda iglar i grytan. När hönan är väl kokad

tages alla benen ur henne, och höttet samt inälvor-
na lägges alltsammans i en kruka, som bindes till och
ställes vid en vägg gent emot solen 7 a 8 dagar, derefter
kan hon öppnas en halv timma. Dernäst tages en god
hand full korn, som kokas väl upp; dock ej så länge, att
det går sönder, och under kokningen skummas det väl.
Detta korn slås ock i krukhan, der det sönderspricker och
varder alltsammans såsom en deg. Av denna deg sättes
något litet på kroken, så skall fisk ej tryta. Vill du
av denna deg stryka på händerna något då du hand-
lar nät, och andra fiskredskap; så skall det visa sin
nytta. Enkannerligen att fånga "Barbar" på djupt
vatten och även eljest. Lägg några iglar i en kruka
och dertill så mycket koring, att det står över dem; så
äta de sig döden derav; varefter de tagas upp, kokas och
förvaras. När du vill bruka dem, så skär dem smid-
itu och lägg dem över natten i varmt vatten; så blötna

de på nytt. Sätt en sådan på kroken vare sig vinter
eller sommar så skall du lyckeligen fånga dessa fiskar.
Det samma kan verk ske med får-ost, skräd-ostjöl och
honing, om du värmer det tillsammans öfver elden, och
gör derav långa kringlor, eller i skapnad som stora
maskar, dem du sätter på kroken. Att stödj
efter äl och med all vissket råka honom. Om våren
när vassen begynner uppkomma i vattubrynet, eller
till en tvärhand redan är uppkommen, så och hela
sommaren igenom samt om hösten, där som lägligt är
kan du begiva dig i en ekstock, ut i vassen om morgon-
en, något förr än solen går upp, och då du, vid solens
uppgång står i ekstocken och med rodröt drager dig
sakta fram och tillbaka, samt derunder ser dig väl om
kring, om du ej kan bli va varse, der vattnet eljest står slätt
och fritt frän gräs och näckblan, några pällror uppgåga
frän botten. Skulle du ej kunna sådant fönimma,

kan du då och då, antingen stampa med foten i ek-
stocken, eller med rodet slå i bräddan ett litet slag, och
därjämte se dig omkring efter bläddror. Märker du dem
så tag noga aktning på det stället. Far dit och avvakta
en eller flera bläddror uppkomma, vilket är ett visst te-
cken, att en ål håller sig der nere på botten, som föror-
sakar sådana bläddror eller vattubläsor. Nu harer du
ett ljuster till handen, varmed du vill hugga honom; men
då bör du veta, att denna fisker vänder sitt huvud,
merendels, isynnerhet vid solens uppgång och nedgång,
gent emot solen. Fördenskull när du märker noga
varst pållran eller vattubläsan uppkom, och du tillika
vet vartut solen står på himmelen; så är det ingen
konst att veta, huru ålen ligger på botten; Till exem-
pel: om morgonen står solen i öster; när du hugger nu
med ljussticket en trär hand eller högst ett kvarter på väst-
ra sidan om vattubläsan, och lagar så att ljusträt går

ända rätt neder; så är alldeles ingen tvivel, att du
ju varder finnande den du söker, så att du får se hon-
om göra följe med lustret upp ur vattnet. Men laga då
med din färdighet så, att han icke slänger sig utur lju-
stret. B. Detta lustrande kan ej ske på mer än högst
två farnars djup. Att förmera och öka kräftor i
dammar, att de der stadigt förbliva och förkovra sig.

Mången har planterat kräftor i sina dammar, men
de hava der icke länge dräjt, innan de flytt över land-
et. Men om du alenast släpper några stycken honor,
då de äro fulla under stjerten med ägg, uti en fiske-
ryssja, som är nedlagd i dammen, och låter dessa krä-
ftor, honorna, så länge bliva i ryssjan, till dess ägg-
en blivit levande och ungarna begiva sig ifrån mo-
dern; så må du väl vara säker derom, att ungar-
na ej övergiva sin födelseort, ej eller modern dem.

Att plantera fisk genom sommen, i annat vatten, om det

och vore några mil derifrån. Tag roten eller en gren
av Vide, som vuxit i vatten. Trätta densamma ren ifrån
jord och dy. Bänd sedan vid Georgii tid, denna rot vid
en påle ned i vattnet, ungefär en aln nedan om vattu-
brynet i en fiskedam, der allehanda slags fisk förvaras
Häruppå. Lägga de sin rommen, som ser ut som kräfterom
dock ljuslekken du måste hava Häruppå grann skt;
ty då solen sticker rätt varmt och verkar på denna
rommen, så varder fisken inom 12 a 14 dagar levande, och
stiger så ifrån roten der rommen fäst sig. Warföre så
snart du förnummit, att fisken strukit sin rom på vide
roten, så ryck pålen upp tillika med roten; men kom
med händerna icke vid roten, som rommen är på. Släp-
pom sedan i en annan fiskedam, så att denna roten
på vilken fiskrommen är samlad, ej kommer djupare un-
der vattnet, än till en tvärhand. Detta sker med be-
synnerlig nytta, när snänen går i tvillingarne, Kräftan

Skorpionen och Fiskarna. Men vill du föra denna
fiskrommen ett styckerrög, måste dertill göras en
invention att pålen kan ställas upp och ned, i en Sån,
eller litet kar, vid vilken vidjeroten, med fiske-romm-
en uppå, är bunden, då Sån eller karet slås fullt med
vatten; Men om detta föres med härra eller släda, ses
noga efter, att vattnets skvalpning ej avsköljer romm-
en av roten; Derföre vore bäst, om det kunde bäras. Bäst
a sättet att få bemälte pål, att stå stadigt upp och ned
i Sån vore, att göra ett lock över Sån, med ett hol mist
uppå, som passar just åt den övre ändan på pålen.
Nedan i botten mist i Sån, slås med små spikar en
trärhand tjäck kläss, i vilken och ett hål är gjort
som passar sig åt meranämde påls nedre ända. När
nu pålen i Sån eller karet nedsettes först i bemälte hål
nedre i botten, och sedan trädas läcket på pålens övre
ända, genom hålet på läcket, vilket är antingen fäst

vid öronen på sän, eller spikas det fast på fyra stäl-
-len på karleräddan; så skall pålen nödvändigt stå fast.
Will du ej skada sän på botten med spik; så kan ock
bemålte kläms fästas på annat sätt. En sägen.
I Harareda församling finnes 2 små insjöar gräns-
-ande till varandra och endast med en kort bäck, sa-
mmankundna. De hetas Essajön och Tuvesjön. Den
senare gränsade till Stighults ägor. För hundra år
tillbaka voro dessa sjöar mycket fiskrika och det var
godt om stora "brassar," brasmé ("brax") i dem. En gång
kom en Lopp-käring till en bondgård i Stighult der
bonden hette Salomon, och då de rensade brax till
middagen ville käringen tigga en brax. "Vej, tag själv
braxar så får du se hur lätt det går." "Nå, så ska ni
inte heller få fler braxar i er sjö, det lovar jag er".
Käringen gick till sjön (Tuvesjön) och fick tag i en fisk,
meningen vet vad hon gjorde, men släppte den åter i

sjön, och från den dagen har inga brassar funnits
i någon av dessa båda sjöar. Om dessa sjöar är o-
färligt djupa och troas att en underjordisk sjö ligger
inunder dem, så tror befolkningen att trollkär-
ringen drog alla "brassarne" ner i den underjör-
diska sjön. Detta skulle ha hänt omkring 1840.

ACC. N:R. 4162

LUNDS UNIV. ¹³⁷
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör <i>Lüne</i> <i>håll</i>		Lid.
Att plantera fisk genom hem	170	Emot färens sjukdomar 104
Att förmåra kräftor	170	Fånga förelle och asp 165
Att stöja ål och ginna	168	Fånga all slag fisk 163
Att fånga "Barbar"	167	Fånga mycket fisk 162
Bevaringsmedel mot vinskuta	124	Fisksorter 160
Bachkrämma hos svin	136	Fiske och redskap 150
Bergtagen	70	Förvaringsmedel mot vinskuta 148
Bitesgång	65	Förgift hos svin 126
Bäran	63	Får brukades mycket hos 100
Dynt hos svin	125. 149	Fäkreators sjukdomar 45
En sägen	173	Förvaringsmedel för fäkreators sjukdom 48
Emot "hörn"	126	Gödning av svin 123

Skriv endast på denna sida!

UNIVERSITETSK
BOKHÅLLNINGEN

In	sid.	ne	sid.	håll	sid.
God gris-sugga	115	Lickemat för fisk	166	Sjukdoms-orsak	61
God gris	115	Liggehöns	145	Styrkande kreaturen	57
God getsort	111	Märrans som simma	85	Fjurrhåll	73
Gettest och Vassle	110	Marknader	81	Trollhäringar	60
God ko	83	Om gäns	128	Utsläpp på fälad	67
God fjur	82	Om ankors	139	Vattenkiel 1808 a 1809	72
Gässens sjukdomar	134	Om höns	143	Viktiga dagar	71
God kalv	84	Om kalkoner	135	Åla-rusa	152
Göda en gäs	132. 133	Om getter	109		
Husdjur skydd i sjukdom.	1	Procku av levande gäss	134		
Hästans sjukdomar	19- 57	Radikal metod för fiske	155		
Hämmor	153	Rännjölh	79		
Kreaturshandel i Småland	86	Sommarfåhus	70		
Karnusor i kumma	157	Trutning av fisk	158		
Kastning	62	Trin och deras skötsel	114		
Kalvning	76	Trinpest	126		